

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
КЕРІВНИХ КАДРІВКУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
Навчально-науковий інститут перформативних мистецтв
Кафедра режисури та акторської майстерності
імені народної артистки України Лариси Хоролець

**АНОТАЦІЯ
ДО ТВОРЧОГО ПРОЄКТУ
«ВИКОНАННЯ РОЛІ АТТІЛІО У ВИСТАВІ «ЦИЛІНДР» ЕДУАРДО ДЕ
ФІЛІППО»**

на здобуття ступеня вищої освіти Бакалавр
за спеціальністю 026 «Сценічне мистецтво»,
кваліфікацією Бакалавр сценічного мистецтва,
актор, ведучий театралізованих видовищ,
освітньо-професійною програмою «Акторська майстерність»

Роботу виконав
здобувач вищої освіти
4 курсу, групи БСМ 12-22
Коробченко Михайло Олександрович

Керівник творчого проєкту:
народний артист України, професор,
завідувач кафедри режисури
та акторської майстерності
імені народної артистки України
Лариси Хоролець
Гирич Віктор Сергійович

Допустити до захисту творчого проєкту
Протокол засідання кафедри
№ _____ від _____
Завідувач кафедри –
професор, народний артист України
_____ Гирич В. С.
(підпис)

Київ 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІДЕЙНО-ТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДРАМАТУРГІЧНОГО ТВОРУ	5
1.1. Автор та епоха	5
1.2. Ідейно-тематичний аналіз п'єси «Циліндр» Едуардо де Філіппо	7
РОЗДІЛ 2. ДІЙОВИЙ АНАЛІЗ ДРАМАТУРГІЧНОГО ТВОРУ І РОЛІ	11
2.1. Дійовий аналіз п'єси	11
2.2. Дійовий аналіз ролі Аттіліо Самуелі	15
РОЗДІЛ 3. ЗАДУМ РОЛІ ТА ЇЇ СЦЕНІЧНЕ ВТІЛЕННЯ	20
3.1. Задум ролі Аттіліо Самуелі	20
3.2. Сценічне втілення ролі Аттіліо Самуелі	23
ВИСНОВКИ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	29
ДОДАТКИ	31

ВСТУП

Актуальність теми. П'єса Едуардо де Філіппо «Циліндр» («Il cilindro») є одним зі зрілих творів італійського драматурга, у якому повсякденне існування бідного неаполітанського кварталу перетворюється на простір гострої моральної перевірки людини на ставлення до грошей. Звернення до цього матеріалу під час підготовки творчої роботи дозволяє опанувати акторські завдання у складному жанрі трагікомедії, де психологічна правда існування персонажа має поєднуватися із чіткою побутовою конкретикою, а внутрішня дія – переважати над зовнішньою експресією. Робота над роллю Аттіліо Самуелі є актуальною для становлення студента-актора як з точки зору освоєння неаполітанської драматургії середини ХХ століття, так і з точки зору практичного застосування системи дієвого аналізу до образу, побудованого на стриманому зовнішньому малюнку та насиченому внутрішньому житті [1; 2].

Мета роботи – обґрунтувати процес роботи над роллю Аттіліо Самуелі та визначити засоби її сценічного втілення у творчому проєкті за п'єсою Едуардо де Філіппо «Циліндр».

Завдання дослідження:

- 1) здійснити ідейно-тематичний аналіз п'єси «Циліндр», з'ясувати її тему, ідею, проблематику, жанрові ознаки та особливості епохи, у якій вона з'явилася;
- 2) провести дійовий аналіз п'єси: фабулу, місце і час подій, дійових осіб, композицію, архітектоніку, конфлікт;
- 3) здійснити дійовий аналіз ролі Аттіліо Самуелі: запропоновані обставини, надзавдання, наскрізну дію, лінію сценічних задач, «зерно» ролі, характер і характерність, мовну дію;
- 4) сформулювати задум ролі Аттіліо Самуелі та обґрунтувати його з опорою на дієвий аналіз і психофізичні інструменти акторської техніки;

5) визначити засоби сценічного втілення ролі: роботу з текстом і підтекстом, мізансценічне рішення, темпо-ритм, ключові сцени, пластику, мовлення, реквізит.

Об'єкт дослідження – процес створення сценічного образу актором у драматичній виставі.

Предмет дослідження – робота над роллю Аттіліо Самуелі та її сценічне втілення у творчому проєкті за п'єсою Едуардо де Філіппо «Циліндр».

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали анотації можуть бути використані у навчальних дисциплінах «Майстерність актора», «Сценічна мова», «Робота актора над роллю», а також під час підготовки інших навчальних і дипломних творчих проєктів, що ґрунтуються на драматургії Едуардо де Філіппо та інших творах італійської неореалістичної традиції.

Апробація результатів. Результати роботи над роллю апробовано у публічному показі творчого проєкту перед екзаменаційною комісією та обговорено на засіданні кафедри режисури та акторської майстерності Інституту сучасного мистецтва.

Структура анотації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту – 26 сторінок; список використаних джерел містить 17 позицій.

РОЗДІЛ 1

ІДЕЙНО-ТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДРАМАТУРГІЧНОГО ТВОРУ

1.1. Автор та епоха

Едуардо де Філіппо (Eduardo De Filippo, 1900–1984) – італійський актор, драматург, режисер, одна із ключових постатей європейського театру ХХ століття. Він народився у Неаполі та помер у Римі, протягом усього творчого життя поєднував три фахові іпостасі – актора, драматурга і режисера – і залишається однією з найвпливовіших постатей неаполітанського театру [1].

Родина де Філіппо була тісно пов'язана з театром. Разом із братом Пеппіно та сестрою Тітіною Едуардо у 1931 році заснував театральну труп, яка стала ключовим етапом у формуванні його авторського стилю і творчого голосу [1]. У цій трупі поступово викристалізувалася та особлива театральна естетика, що згодом дістала назву «театру де Філіппо»: поєднання акторської гри з авторським текстом, увага до повсякденного мовлення, гра на межі побутового та поетичного, активне використання неаполітанського діалекту.

Тематично творчість де Філіппо пов'язана з Неаполем і його мешканцями. Його п'єси досліджують повсякденне життя й боротьбу жителів міста, поєднують гумор із гострим соціальним коментарем, опрацьовують теми справедливості, родинних стосунків, корупції та соціальних тисків [1]. Стилiстично автор балансує між фарсом і фізичною комедією, з одного боку, та гіркою, інколи нещадною життєвою правдою – з другого [1]. Саме у такому жанровому й тематичному просторі написано п'єсу «Циліндр».

У 1981 році Едуардо де Філіппо було призначено довічним сенатором Італійської Республіки – це особливе державне визнання його культурного внеску [1]. Для драматурга, який починав як актор у малих неаполітанських трупах, такий титул є показовим: театр де Філіппо вийшов за межі регіонального явища й перетворився на національне культурне надбання.

Епоха, у якій працював де Філіппо, – це переважно повоєнна Італія: країна, що пережила фашистський режим, війну, окупацію, складне національне

примирення й тривале економічне відновлення. Південна Італія, і насамперед Неаполь, у повоєнні десятиліття зазнавала особливо гострих соціальних і економічних труднощів: безробіття, бідності, побутової злочинності, масової трудової міграції. У такій атмосфері народився театр, який не міг бути ані суто розважальним, ані лише агітаційним: театр де Філіппо знаходить інший шлях, показуючи реальне повсякденне життя людей з міських низів із повагою до їхньої гідності, з гумором і водночас зі співчуттям [1].

Італійський контекст середини ХХ століття важливий і для розуміння жанрової природи п'єси «Циліндр». Неореалістичні тенденції італійського кіно та театру тих років формували особливе акторське середовище, у якому головними цінностями стають достовірність побутової деталі, природність мовлення, увага до людей з міських окраїн і небагатих кварталів. У театрі де Філіппо ці принципи поєднано із чіткою драматургічною конструкцією, що дає можливість розкрити моральні питання саме через побутові ситуації, а не через декларативні монологи [1].

Окремо варто згадати про долю п'єси у кінематографі: однойменна екранізація «Il cilindro» є частиною повнометражного фільму «Questi fantasmi», її тривалість – 92 хвилини; у акторському ансамблі задіяні Моніка Вітті (Ріта), Лука де Філіппо (Родольфо), Едуардо де Філіппо (Агостіно Мускарієлло), Пупелла Маджо (Беттіна), Ферручіо де Череза (Аттіліо Самуелі) [2]. Маріо Сольдаті характеризував цю екранізацію як «досконалу, взірцеву, класичну», з «блискавичною послідовністю найсуттєвіших сцен, гідною Мольєра», і окремо відзначив тривалий крупний план Аттіліо Самуелі [2]. Це свідчить, що роль Аттіліо вже в історії п'єси розглядали як одну зі складно побудованих, із виразним внутрішнім планом.

Спадщина Едуардо де Філіппо й сьогодні досліджується театрознавцями та істориками культури. Його п'єси видано у багатьох виданнях, а сам автор вважається класиком неаполітанської і національної італійської драматургії [1]. Звернення до його творчості у межах творчого проекту дає змогу здобувачеві

працювати з матеріалом, що поєднує глибокий моральний зміст із чітко вибудованою сценічною формою.

Поруч із художньою практикою де Філіппо важливо враховувати європейський контекст, у якому формувалася її акторська мова. Протягом ХХ століття відбувалося становлення кількох впливових акторських шкіл: дієвий аналіз спирався на відкриття К. Станіславського [3; 8–9]; психофізична традиція продовжувалася у працях М. Чехова [4; 11]; паралельно розвивалися інші підходи – від епічного театру Б. Брехта до «вбогого театру» Є. Гротовського [3; 5]. Робота з матеріалом де Філіппо відповідає передусім лінії дієвого аналізу з додатковими психофізичними інструментами, оскільки драматург дає актору чітку побутову канву, але водночас вимагає об'ємного внутрішнього життя персонажа.

Окремо слід зважити на специфіку трагікомедії як жанру, у межах якого існує п'єса «Циліндр». Як показує театрознавча традиція, що сягає античної «Поетики» Аристотеля, кожен жанр визначає особливий тип персонажа та особливий тип розгортання дії [1; 7]. Трагікомедія вимагає від актора одночасно тримати дві перспективи: побутову, у якій ситуація може здаватися смішною, і моральну, у якій вона є гіркою. Саме у такому жанровому реєстрі і живе роль Аттіліо Самуелі. Це робить її особливо вимогливою до точності інтонаційного й пластичного рішення.

1.2. Ідейно-тематичний аналіз п'єси «Циліндр» Едуардо де Філіппо

Сюжет. Дія п'єси розгортається в одній квартирі бідного неаполітанського кварталу, де мешкає невелика родина – Агостіно Мускарієлло, Беттіна, Родольфо, а також молода жінка Ріта. Стиснені економічними обставинами, мешканці беруть участь у двозначній побутовій схемі, у якій Ріта виступає центральним об'єктом «торгу» з відвідувачами. У такому контексті у квартирі з'являється Аттіліо Самуелі – чоловік середніх років у циліндрі, із серйозною репутацією у місті. Зовні він поводить себе як можливий «клієнт», але внутрішньо переслідує іншу мету: уважно перевірити мешканців на жадібність і подивитися,

наскільки далеко вони готові зайти у любові до грошей. Спокійно, крок за кроком він підвищує суму – від невеликої початкової ставки до десяти тисяч лір і, нарешті, до абсурдної межі у п'ятсот тисяч лір. У кульмінаційний момент Родольфо рвучко відчиняє балкон, і ситуацію бачать перехожі: приватна схема стає публічно видимою. У фіналі Ріта єдина розгадує справжній задум Аттіліо – і саме це тихе впізнавання стає головним смисловим центром п'єси.

Тема. Темою п'єси «Циліндр» є випробування людини грошима у ситуації крайньої бідності та виявлення меж, до яких вона готова дійти у любові до грошей. Тема розкривається не як абстрактний моральний коментар, а як ланцюг конкретних побутових сцен, у кожній з яких персонажі змушені робити дрібний вибір на користь або проти власної гідності.

Ідея. Ідея п'єси – викриття жадібності як руйнівної сили, що поступово перетворює людські стосунки на спрощену торгівлю, водночас утвердження уважного, людяного погляду на тих, хто потрапив у цю пастку. Кінцеве публічне викриття приватної схеми ілюструє об'єктивну закономірність: те, що довгий час існувало у тіні, рано чи пізно виходить на світло.

Проблематика. У п'єсі піднято кілька взаємопов'язаних проблем: влада грошей над людиною у ситуації бідності; межа між прагматизмом і відвертою жадібністю; перехід приватного у публічне через несподіване розкриття таємниці; збереження особистої гідності у середовищі, що штовхає до її втрати; роль уважного спостерігача, який не моралізує, а провадить тиху перевірку інших.

Жанр. За жанром «Циліндр» є трагікомедією: матеріал балансує між побутовою комедією становищ і моральною драмою, що часом наближається до трагічних інтонацій. Як зазначено в характеристиці творчості де Філіппо, його стиль поєднує гумор, фарс і фізичну комедію з гострим соціальним коментарем та гіркою життєвою правдою [1].

Конфлікт. Головний конфлікт п'єси – зіткнення тихої моральної перевірки, яку проводить Аттіліо, із побутовою стратегією виживання мешканців квартири, побудованою на готовності до компромісу з совістю заради

грошей. Цей конфлікт має й внутрішній бік: Аттілію одночасно випробовує інших і себе, ризикуючи власною репутацією.

Окремо у межах ідейно-тематичного аналізу варто зупинитися на функції самого циліндра як предметного символу п'єси. Циліндр є атрибутом «іншого» соціального світу, до якого Аттілію Самуелі належить за зовнішніми ознаками: світу статечних чоловіків, добре одягнених, із серйозною репутацією, чия поведінка регулюється не безпосереднім тиском бідності, а складнішими соціальними правилами. Поява цього предмета у тісній неаполітанській квартирі бідного кварталу одразу створює смисловий контраст: побутове середовище, у якому циліндр виглядає аномально, починає розгортати власні приховані механізми реакції на «знак іншого статусу». Для роботи над роллю Аттілію це є важливим: костюмний знак виконує не декоративну, а структурну функцію, він заздалегідь програмує очікування партнерів і дозволяє актору опертися на цю готовність середовища у побудові внутрішньої дії.

Так само важливим для розуміння ідейно-тематичної основи п'єси є мотив погляду й видимості. Уся ситуація п'єси будується на тому, що мешканці квартири живуть у режимі прихованого: побутова схема довкола Ріти існує доти, доки залишається невидимою для громади. Сцена з відчиненим балконом радикально змінює цей режим: те, що тривалий час було приватним, стає публічно видимим. У цьому сенсі п'єса «Циліндр» працює зі стародавнім моральним мотивом «таємне стає явним», подаючи його у щільно стиснутій побутовій формі. Для роботи над роллю Аттілію це означає, що його лінія поведінки повинна враховувати дві перспективи бачення одразу: те, як його бачать мешканці квартири, і те, як його потенційно може побачити вулиця, якщо балкон відкриється.

Узагальнюючи, п'єса «Циліндр» належить до тих творів неаполітанської драматургії середини ХХ століття, які виходять за межі побутового сюжету й виходять на рівень моральної рефлексії. Для творчого проєкту така драматургія є особливо цінною: вона дає актору можливість працювати у складному жанровому реєстрі, де помилка в один бік перетворює сцену на фарс, а помилка

в інший – на надмірну патетику. Саме у цьому проміжку й живе роль Аттіліо Самуелі [1; 2].

РОЗДІЛ 2

ДІЙОВИЙ АНАЛІЗ ДРАМАТУРГІЧНОГО ТВОРУ І РОЛІ

2.1. Дійовий аналіз п'єси

Фабула. У послідовному викладі основна лінія подій п'єси «Циліндр» виглядає так:

- 1) глядач знайомиться з квартирою у бідному неаполітанському кварталі та з її мешканцями (Агостіно, Беттіна, Родольфо), бачить загальні умови їхнього існування;
- 2) у квартирі з'являється Рита – молода жінка, навколо якої вибудовано «домашню» побутову схему отримання грошей від відвідувачів;
- 3) у квартирі з'являється Аттіліо Самуелі – статечний чоловік;
- 4) Аттіліо здійснює обережне знайомство з мешканцями, оглядає простір, оцінює реакції людей;
- 5) розпочинається перша «торгова» розмова про умови зустрічі з Ритою з невеликої початкової суми;
- 6) мешканці поступово виявляють готовність до торгу; жадібність починає виходити на поверхню;
- 7) Аттіліо спокійно підвищує ціну: десять тисяч лір, потім – більше;
- 8) кульмінаційне підвищення ціни до п'ятисот тисяч лір;
- 9) реакція родини на абсурдну суму: суперечки, оголення справжніх мотивацій;
- 10) Родольфо рвучко відчиняє балкон, і подію бачать перехожі;
- 11) приватна побутова схема стає публічно видимою для громади з-за балкона;
- 12) Рита внутрішньо розгадує справжній задум Аттіліо;
- 13) розв'язка: кожен з персонажів переходить у новий внутрішній стан, Аттіліо залишає квартиру.

Місце подій. Місцем подій є тісна квартира у бідному кварталі Неаполя. Це обмежений простір, у якому одночасно перебувають кілька дорослих людей;

меблі прості, побут видно неозброєним оком. Простір сам по собі функціонує як додатковий «персонаж»: він не дає героям розійтися подалі один від одного, постійно тримає їх близько, що посилює напругу. Особливе значення в цьому просторі має балкон. До кульмінації він – звичайна побутова деталь; у певний момент саме через нього відкривається зв'язок між «внутрішнім» простором квартири та «зовнішнім» простором вулиці. Сцена з відчиненим балконом є моментом виходу приватного у публічне, коли стіни перестають захищати таємницю.

Час подій. Час дії п'єси – середина ХХ століття, повоєнна Італія; це період після Другої світової війни, коли Південна Італія перебуває у складних економічних умовах. Точний рік менш важливий, ніж загальна атмосфера: бідність, висока чутливість до питання заробітку, гостра реакція суспільства на будь-яку публічну подію. Дія відбувається у межах одного дня в одній квартирі – ця єдність часу й простору посилює драматичну концентрацію матеріалу [1].

Дійові особи. В авторському переліку дійових осіб п'єси «Циліндр» представлені:

- 1) Агостіно Мускарієлло – неаполітанський чоловік у літах, формальний голова родини, який «організовує» побутову та фінансову сторону справи; хитрий, метушливий, привчений бідною до різноманітних маніпуляцій;
- 2) Беттіна – зріла жінка, господиня дому, поєднує побутову турботу з готовністю до жорстких прагматичних рішень; її голос у ключових сценах часто є вирішальним;
- 3) Родольфо – молодий чоловік, гарячкуватий, нервовий, найменш стриманий з усіх; саме він у кульмінаційний момент відчиняє балкон;
- 4) Рита – молода жінка, центральний об'єкт «торгу»; перебуває у складній моральній позиції, у фіналі виявляється єдиною людиною, яка розгадує справжній задум Аттіліо;
- 5) Аттіліо Самуелі – чоловік середніх років, добре вдягнений, статечний, із серйозною репутацією у місті; на перший погляд – «клієнт», насправді – уважний спостерігач, що провадить моральний експеримент;

б) сусіди, перехожі, випадкові «глядачі» з вулиці – колективна група, яка з'являється у вирішальний момент після відкриття балкона; функціонально виконує роль «суду громади».

Композиція. Композиція п'єси є щільною і чітко вибудованою. Висхідною подією є важка соціальна та економічна ситуація мешканців квартири, що штовхає їх до участі у двозначній схемі довкола Рити. Зав'язкою стає поява Аттілію Самуелі: з цього моменту звична побутова афера починає рухатися в незвичному напрямку, оскільки новий гість поводить не так, як інші «клієнти». Розвиток подій – серія взаємодій Аттілію з мешканцями, поступове введення «грошового тиску»: розмова про суму, її різке підвищення, провокування жадібності. Кульмінацією стає сцена підвищення ціни за Риту до п'ятисот тисяч лір та пов'язана з нею сцена з відчиненим балконом, коли приватна схема стає публічно видимою. Розв'язкою є внутрішнє «прозріння» Рити, яка розуміє справжній задум Аттілію, та зміна стану кожного з персонажів після публічного викриття.

Архітектоніка. П'єса збудована як щільний ланцюг побутових сцен, у яких комедія положень поступово перетікає у драматичне напруження. Маріо Сольдаті у відгуку на екранізацію відзначав «блискавичну послідовність найсуттєвіших сцен, гідну Мольєра» [2]; аналогічне можна сказати й про драматургічну побудову: у п'єсі немає «зайвих» сцен, кожна репліка веде до наступної дії, кожна нова поява персонажа змінює розклад сил. Архітектонічно п'єса утримується між двома точками – моментом появи Аттілію й моментом відкриття балкона. Велика частина дії побудована на діалогах – переважно коротких, ритмічних, із виразними побутовими інтонаціями. Ремарок порівняно небагато, але вони точні: автор дає лише ключові опори для актора, лишаючи широке поле для виконавського рішення.

Конфлікт. Головним предметом конфлікту є зіткнення морального експерименту Аттілію з життєвою стратегією виживання мешканців квартири, що ґрунтується на готовності до компромісу з совістю заради грошей. У структурі конфлікту виділяються кілька рівнів: економічний (крайня бідність,

що тисне на персонажів); моральний (межа, за якою прагматичність переходить у відверту жадібність); соціальний (страх Аттілію опинитися у полі видимості людей, які знають його репутацію); внутрішній (суперечність між власною стриманістю Аттілію та його ж готовністю провокувати інших на падіння); міжособистісний (тонкі лінії стосунків між Аттілію і Ритою, Аттілію і Агостіно, Аттілію і Родольфо та Беттіною).

Подія п'єси. У межах дієвого аналізу за К. Станіславським виокремлюємо у п'єсі «Циліндр» головну подію та ланцюг підпорядкованих їй подій [3; 8]. Головною подією п'єси є саме поява Аттілію Самуелі у квартирі мешканців: ця поява змінює усю систему відносин, переводячи побутову схему виживання у площину морального випробування. Усі інші події (перша «торгова» розмова, поступове підвищення суми, кульмінаційна сума у п'ятсот тисяч лір, сцена з відчиненим балконом, тихе впізнавання Ритою задуму гостя) є частковими подіями всередині цієї головної. Така подієва структура дозволяє актору вибудувати лінію ролі не як набір окремих епізодів, а як одну довгу подію, у якій кожен крок є логічним наслідком попереднього.

Темпо-ритм п'єси. Темпо-ритм п'єси «Циліндр» побудований нерівномірно і свідомо контрастно. Перші сцени, у яких глядач знайомиться з мешканцями квартири та з їхнім побутом, мають дещо повільніший, побутово-розмовний ритм. З появою Аттілію темп починає поступово ущільнюватися: репліки стають коротшими, паузи – значущішими, простір між словами – густішим [5; 6]. У сцені підвищення ціни темпо-ритм досягає високої концентрації: між цифрами утворюються видовжені паузи, які глядач читає як моменти оцінки. У сцені з відчиненим балконом темпо-ритм різко змінюється: побутовий ритм розривається коротким стрімким рухом Родольфо, після чого настає особлива «зависла» тиша. У фіналі темпо-ритм знову уповільнюється – до рівня внутрішнього впізнавання між Ритою і Аттілію. Така ритмічна побудова є для актора не зовнішньою партитурою, а внутрішньою мапою, на яку він має орієнтуватися у кожній сцені.

2.2. Дійовий аналіз ролі Аттіліо Самуелі

Запропоновані обставини. Аттіліо Самуелі з'являється у квартирі мешканців не як випадковий відвідувач, а як людина, що цілеспрямовано йшла сюди з визначеною метою. У місті він відомий як поважний громадянин з серйозною репутацією; його прихід у бідний квартал, до квартири, у якій з його участю має відбутися дещо двозначна побутова історія, сам по собі є дією на межі: будь-яке упізнання робить ситуацію публічно проблемною. Це створює першу важливу обставину – ризик упізнання: у внутрішньому уявленні Аттіліо, входячи у квартиру, краєм ока перевіряє вікна, двері, можливі звуки на сходах; він тримає циліндр у руках з певною напругою – цей капелюх може стати або тінню на обличчі, або, навпаки, упізнаваним знаком. Прихований страх викриття треба грати: він живе у диханні, у дрібних рухах, у мікропаузах перед реплікою [3; 4].

Друга обставина – психологічний задум, з яким Аттіліо сюди прийшов. Він приходить не «по жінку», а заради морального дослідження: планує перевірити мешканців на жадібність і подивитися, до якої межі вони можуть зайти у любові до грошей. При цьому він не є холодним експериментатором без емоцій; у нього є власне внутрішнє ставлення до цих людей, але він свідомо тримає себе у позиції уважного дослідника.

Третя обставина – економічна. Аттіліо може дозволити собі назвати велику суму. Грошова пропозиція в п'ятсот тисяч лір для нього, мабуть, теж відчутна, але не катастрофічна. Це фактор, який дає йому реальну можливість здійснити задум: якби він не мав за чим стояти, увесь експеримент перетворився б на блеф. У сценічному існуванні ця обставина має бути присутня: Аттіліо знає, що його ставка реальна.

Четверта обставина – зустріч із Рітою. Між Аттіліо і Рітою у п'єсі утворюється тонкий, ледь означений людський зв'язок. Це не любовна історія у звичайному сенсі, а скоріше моментальне впізнавання іншої уважної людини в чужому середовищі. Саме Ріта врешті розгадає його задум, і у цьому впізнаванні

є щось більше за просту розгадку схеми: це й легкий жаль, і повага одного до одного.

Лінія ролі. Лінія ролі Аттіліо Самуелі вибудовується від моменту обережного входу у квартиру до моменту фінального відходу. Спочатку – зовнішнє «соціальне», майже маскоподібне поводження: ввічлива поза, рівна інтонація, обережні запитання. Потім – перші пробні «зачіпки», у яких Аттіліо непомітно для оточення починає підкидати приводи для розмови про гроші. Далі – серія розмов, у яких він уважно стежить за реакціями: хто перший проявляє жадібність, хто намагається стриматися, хто грає роль «пристойного». Потім – ключова сцена з підвищенням ціни, у якій рамка експерименту стає особливо чіткою. Нарешті – фінальний момент, коли публічне викриття ставить крапку.

Надзавдання. Надзавдання ролі формулюємо так: за допомогою провокативного грошового експерименту виявити справжню природу мешканців квартири і водночас перевірити власну здатність зберегти гідність у ситуації, у якій така перевірка майже неможлива. Це формулювання поєднує дві лінії: зовнішню (експеримент над іншими) і внутрішню (експеримент над собою). Аттіліо приходить не лише як суддя; він приходить і як людина, що сама ходить по тонкому льоду [3].

Наскрізна дія. Наскрізна дія Аттіліо Самуелі – уважно перевірити кожного з мешканців квартири на готовність зайти далеко у любові до грошей, поступово підвищуючи «ставку» й зберігаючи при цьому власну зовнішню стриманість. Ця наскрізна дія розпадається на низку часткових дієвих задач: оглянути простір, оцінити кожного з персонажів, обережно увійти у тему грошей, провести першу пробу ціни, відстежити реакції, провести другу пробу ціни (сміливішу), знову відстежити реакції, нарешті провести головну пробу – п'ятсот тисяч лір. У кожному з цих кроків актор має робити внутрішню дію через мікроактивні фізичні дії: погляд, поворот корпусу, легкий нахил голови, особливу інтонацію репліки [3].

Сценічні задачі. У межах роботи над роллю визначено такі основні сценічні задачі: у сцені входу – обережно увійти, оцінити простір, не дати

оточенню одразу зрозуміти справжню мету приходу; у сцені знайомства з родиною – коротко, але точно «прочитати» Агостіно, Беттіну і Родольфо, кожному з них дати рівно стільки уваги, скільки потрібно для розуміння його поведінки у вирішальній сцені; у сцені першої зустрічі з Рітою – встановити з нею тонкий, ввічливий, на перший погляд формальний контакт, не зрадивши свого справжнього інтересу; у сцені першої грошової «проби» – обережно ввести в розмову тему ціни, не пересолити, дати співрозмовникам самим почати тиснути на тему грошей; у сцені з десятьма тисячами лір – запропонувати першу серйозну суму та зафіксувати проміжний результат експерименту; у сцені підвищення ціни до п'ятисот тисяч лір – дійти до тієї суми, на якій справжні мотиви людей стають видимі неозброєним оком; у сцені з відчиненим балконом – пережити момент, коли приватний експеримент стає публічним, не зриваючись у паніку, а приймаючи це публічне викриття як логічне завершення власної провокації; у сцені впізнавання Рітою – тихо прийняти те, що єдина людина, яка зрозуміла задум, – Ріта; у фінальному виході – піти зі сцени так, щоб моя присутність ще певний час відчувалася у залі.

«Зерно» ролі. «Зерно» ролі Аттіліо Самуелі визначаємо як «тиха моральна перевірка». У цьому формулюванні зосереджені і його основна дія (перевіряти), і її основна якість (тихо, без зовнішньої експресії), і її основний предмет (моральне життя інших людей). «Зерно» працює як орієнтир: будь-яке акторське рішення – інтонація, жест, темпо-ритм – має співвідноситися з цією формулою; якщо вона зберігається, рішення працює на роль; якщо порушується – його варто переглянути.

Характер і характерність. Характер Аттіліо Самуелі поєднує риси, що на перший погляд здаються несумісними: він обережний – і водночас здатний на сміливе моральне рішення; стриманий – але здатний підвищити ціну до абсурдної межі; іронічний – без злості; уважний до інших – але не сентиментальний. Характерність ролі виявляється у точно вибраних деталях: особливий спосіб тримати капелюх; рівна, трохи уповільнена мова; невеликий поклін при привітанні; манера тримати руки близько до тіла, без зайвих жестів;

майже повна відсутність різких рухів; рівний середній регістр голосу; мікропаузи перед важливими словами. Окрема складова характерності – прихований страх викриття: це не страх боягуза, а тривога людини, яка добре розуміє вагу своєї суспільної позиції; цей страх живе у фоновому режимі, не виходячи на поверхню повністю, але час від часу проступаючи в короткому погляді на двері, у легкому повороті голови на звук [4].

Стосунки з іншими персонажами. У стосунках з Агостіно Аттіліо бачить типового «голову родини», який давно ставить власне виживання вище за моральні принципи; зберігає виразну дистанцію – ввічливість без близькості, внутрішньо ж саме Агостіно стає першим «контрольним випадком» експерименту. У стосунках з Беттіною Аттіліо трохи м'якший у тоні, але внутрішньо так само твердий: її реакції на підвищення ціни показові – саме у них він читає, наскільки далеко зайшла родина у пристосуванні до бідності. У стосунках з Родольфо Аттіліо тримає його у полі зору весь час, навіть коли поводить так, ніби не звертає уваги: молодий персонаж непередбачуваний, гарячковий, нездатний до самоконтролю. У стосунках з Ритою формується найважливіша лінія: тонкий канал прихованого розуміння, у якому Аттіліо говорить з нею як з рівною – саме у цій тонкості й живе майбутній фінальний поворот. Особливим колективним «персонажем» стосунків стає громада з-за балкона, для якої Аттіліо у момент відкриття балкона стає видимим: тут його прихований страх викриття стикається з реальністю.

Мовна дія. Мовна дія Аттіліо побудована на принципі економії: він говорить порівняно мало, його репліки переважно короткі, але кожна несе точне змістове навантаження. Інтонаційно для цього персонажа обрано середній, спокійний регістр із невеликими відхиленнями: у моменти важливих реплік – коротка мікропауза перед ключовим словом, легке інтонаційне виділення; жодних різких перепадів, жодних криків. У такій мові тон – головний носій значення; зміна тембру на півтона працює сильніше, ніж голосова експресія. Окрема складова мовної дії – мовчання: у моменти, коли інші персонажі переходять у гарячкову суперечку, Аттіліо залишається уважним і нерухомим;

це мовчання не пасивне – воно дієве, у ньому глядач читає роботу думки, оцінку, прийняття внутрішніх рішень [5; 6].

Окремо варто виділити зону ризику і публічного викриття як окремий смисловий пласт ролі. У внутрішньому плані Аттілію знає: якщо хтось упізнає його в цій квартирі, під удар потрапить не лише його особиста репутація, а й вся та лінія «світу із циліндром», до якої він в очах міста належить. Цей ризик не виходить на поверхню прямим текстом, але він повинен проходити в пластиці: у тому, як актор обережно входить до приміщення, як тримається подалі від вікна, як стежить за дверима, як реагує на сторонні звуки. Сцена з відчиненим балконом перетворює прихований ризик у реалізовану подію: те, що Аттілію весь час намагався тримати у тіні, виявляється виставленим на світло. Головне завдання актора у цьому моменті – не «грати переляк», а пережити складніший стан: одночасно визнання поразки у бою за приховання і визнання того, що сам експеримент тепер дійшов до своєї логічної межі. Публічне викриття стає підсумковою ілюстрацією того, до яких наслідків призводить любов до грошей: схема, побудована на ній, рано чи пізно стає для всіх видимою.

РОЗДІЛ 3

ЗАДУМ РОЛІ ТА ЇЇ СЦЕНІЧНЕ ВТІЛЕННЯ

3.1. Задум ролі Аттіліо Самуелі

Задум ролі Аттіліо Самуелі формувався поступово. Перші читання п'єси давали відчуття, що це другорядна, «допоміжна» роль – статечний відвідувач, який з'являється у потрібний момент для розгортання сюжету. З кожним наступним поверненням до тексту ставало очевиднішим, що саме цей персонаж тримає значну частину внутрішнього змісту п'єси: він не просто «приходить і йде» – він провадить тиху, але цілеспрямовану моральну роботу з усіма, кого зустрічає.

Ключовим для задуму стало розуміння того, що Аттіліо – не «клієнт», а перевірна фігура. У межах задуму було визначено, що він свідомо приходить у цю квартиру, аби подивитися, наскільки далеко може зайти людина у любові до грошей. Це визначення вплинуло на пластику, на темп, на спосіб говоріння, на стосунки з партнерами: як тільки персонаж перестав сприйматися як «клієнт» і почав сприйматися як експериментатор з гідним внутрішнім ставленням до людей, роль вирівнялася.

У плануванні задуму було використано насамперед принципи системи К. Станіславського. Ключовими поняттями його методу є надзавдання, об'єктив (завдання сцени), фізична дія, спілкування, емоційна пам'ять і підтекст; об'єктив відповідає на питання «чого хоче персонаж?», а підтекст – це значення, що стоїть за словами [3]. У межах задуму надзавдання Аттіліо сформульовано так: перевірити людську природу через ставлення до грошей, водночас зберегти власну гідність. Об'єктиви сцен виведено з цього надзавдання як з кореня: кожна сцена – конкретний крок експерименту.

Другою опорою задуму стала техніка М. Чехова. Вона послуговується психофізичними інструментами: уявою, уявним тілом, психологічним жестом, атмосферою, дослідженням руху і мовлення [4]. У роботі над Аттіліо особливу увагу приділено пошуку психологічного жесту – внутрішнього руху, що

концентровано виражає суть характеру. Для Аттілію знайдено жест, який можна описати як «тихе закривання долонею важливого»: він не виконується відкрито, але існує всередині й добре поєднується з ідеями «закритості», «контролю», «прихованого спостереження», що становлять основу ролі.

Третьою опорою задуму є категорія атмосфери. У техніці М. Чехова атмосфера є самостійним сценічним явищем, що існує поза волею окремих персонажів [4]. Атмосфера п'єси «Циліндр» – атмосфера тісної, спертої квартири у бідному кварталі з постійним відчуттям, що ось-ось щось трапиться. У задумі Аттілію існує всередині цієї атмосфери не як «гість», а як людина, яка свідомо вирішила увійти в неї заради своєї мети. Це означає, що атмосфера працює і проти нього (він тут не «свій»), і за нього (вона ж створює тиск, у якому жадібність персонажів стає очевидною).

Четвертою опорою задуму є категорія темпо-ритму. Темп – це швидкість чи повільність, він може скорочувати або подовжувати мовлення й дію; темпо-ритм об'єднує тіло, внутрішній порив і дію у роботі над характером [5]. Ритм і темп формують течію, тональність, емоцію та напруження сцени, а паузи й мовчання мають велике значення [6]. У задумі темпо-ритм ролі Аттілію побудовано за принципом «зовні повільно, всередині швидко»: ззовні – уповільнена мова, скупі рухи, рівна постава; всередині – постійна швидка робота думки, оцінок, рішень.

П'ятою опорою задуму є тема гідності. У межах рішення про задум визначено, що Аттілію у виконанні автора цього проєкту не має бути ні цинічним, ні саркастичним: його експеримент над іншими людьми – не насмішка, а спроба зрозуміти. Це піднімає роль над рівнем простого побутового шахрайського сюжету: з матеріалу постає не комедія про «дивного клієнта», а гірка трагікомедія про людську жадібність і про тих небагатьох, хто здатний бачити її ясно.

Окрему частину задуму становить визначення кульмінаційних точок ролі. У задумі їх три. Перша – момент входу Аттілію у квартиру: закладається тема ризику й контролю. Друга – сцена з підвищенням ціни до п'ятисот тисяч лір:

повне розгортання експерименту. Третя – сцена з відчиненим балконом і моментом, коли Ріта розуміє задум: вихід приватного у публічне й одночасно тихе впізнавання. Усі інші сцени ролі підпорядковуються цим трьом точкам як проміжні стани між ними.

Шостою опорою задуму є категорія «лінії наскрізної дії», у якій усі окремі сценічні задачі ролі логічно з'єднані між собою як ланки одного процесу. У задумі лінія наскрізної дії Аттілію мислиться як неперервна, без зривів: персонаж не «вмикається» і не «вимикається» у різних сценах, а тримає внутрішню роботу від моменту входу до моменту фінального виходу [3; 8]. На рівні актора це означає, що навіть у тих епізодах, де Аттілію мовчить або стоїть осторонь, його внутрішня дія повинна тривати: оцінка партнера, фіксація реакції, миттєвий висновок, рішення про наступний крок. Така безперервність наскрізної дії є необхідною умовою для того, щоб образ читався як живий і цілісний.

Сьомою опорою задуму є категорія атмосфери конкретної сцени. У техніці М. Чехова кожна сцена має свою власну атмосферу, у яку актор повинен «увійти», не плутаючи її із загальною атмосферою п'єси [4]. У задумі ролі Аттілію визначено атмосферу кожної ключової сцени: сцена входу – обережна, насторожена; сцена знайомства з родиною – зовні дружня, всередині дослідницька; сцена першої проби ціни – ділова, спокійна; сцена підвищення ціни до п'ятисот тисяч лір – густа, зосереджена, із внутрішнім відчуттям рубежу; сцена з відчиненим балконом – вибухова за подією, але всередині – ясна, як після грози; сцена впізнавання Ритою – тиха, майже інтимна; фінальний вихід – зібрана, з відтінком втоми та внутрішнього прийняття. Такий розподіл атмосфер дає актору внутрішню партитуру, на яку можна спиратися як на додатковий орієнтир, окремий від наскрізної дії.

Підсумовуючи, у задумі ролі Аттілію Самуелі поєднано принципи дієвого аналізу за К. Станіславським і психофізичні інструменти М. Чехова, опрацьовано категорії «зерна» ролі, психологічного жесту, атмосфери, темпо-ритму, мовної дії. Такий комплексний підхід дає змогу побудувати образ, у якому мінімум зовнішніх знаків поєднується з максимумом внутрішньої наповненості [3; 4; 7].

3.2. Сценічне втілення ролі Аттіліо Самуелі

Робота над текстом і підтекстом. Сценічне втілення ролі починається з тривалої роботи над текстом і підтекстом. Перші читання здійснювалися максимально нейтрально, без спроб «грати»: завдання полягало в тому, щоб почути матеріал, побачити, де живуть репліки Аттіліо, як вони пов'язані з репліками партнерів. Потім розпочалася аналітична робота: виділено всі сцени з Аттіліо, для кожної з них написано «партитуру» – мету сцени, дієве завдання, передбачуваний підтекст, ключові паузи. Підтекст – це значення, що стоїть за словами [3]; для Аттіліо ця формула працює буквально: майже жодна з його реплік не означає лише те, що промовляється. У сцені з підвищенням ціни підтекст особливо щільний: зовнішньо персонаж говорить про суми, про «домовленості», про умови, а внутрішньо постійно фіксує, як реагує Агостіно, як міняється Беттіна, що відбувається з Родольфо.

Пошук внутрішньої дії. Внутрішня дія ролі – це безперервний потік мікрорішень: коли затриматися, коли продовжити, коли зробити крок назад, коли дозволити собі коротку усмішку. Орієнтиром у цій роботі є принцип фізичної дії за К. Станіславським: замість того щоб шукати «правильне почуття», актор шукає конкретну дію, через яку народжується відповідний стан [3]. У сцені першої проби ціни така фізична дія – «обережно покласти на стіл руку поряд із циліндром»: цей дрібний рух дає точку опори у внутрішньому стані стриманої впевненості. Окремий шар внутрішньої дії – робота з уявним тілом за М. Чеховим: уявне тіло Аттіліо має центр ваги трохи нижче за звичайний, плечі дещо опущені, спина пряма, але без напруги. Це дає тілу нову поведінку: рухи стають повільнішими й економнішими, голос звучить трохи нижче. Уявне тіло – не зовнішня маска, а внутрішня форма, у якій народжується пластика ролі [4].

Мізансценічне рішення. Мізансценічне рішення ролі вибудовується у тісній співпраці з режисером. У роботі над сценічним втіленням простір квартири вибудовано так, що Аттіліо переважно тримається трохи осторонь центру: його типова позиція – ближче до краю простору, ближче до дверей або

до бокової стіни. Це не випадково: фізичне розташування на сцені відображає його психологічну позицію – позицію уважного спостерігача, який лишає для себе можливість швидко вийти з ситуації. Гаманець у мізансценічній партитурі ролі відіграє роль не лише костюмної деталі, а й «другого партнера»: Аттілію тримає його у руці, ставить на стіл, потім знову бере, повертає до руки, у кульмінаційний момент кладе поряд із собою. Кожен із цих жестів несе додатковий сенс, а постановка грошей на стіл під час сцени підвищення ціни візуально маркує перехід ситуації у нову фазу.

Темпо-ритм і паузи. Темпо-ритм ролі Аттілію вибудовується за принципом «зовні повільно, всередині швидко». Мовлення тримається трохи нижче від звичайного середнього темпу, паузи між ключовими репліками – дещо довші. У моменти, коли інші персонажі переходять до гучних реакцій, Аттілію лишається у своєму темпі; це створює ефект, який глядач читає як «спокій впевненої людини», тоді як насправді спокій є лише зовнішньою оболонкою, всередині якої триває швидке мислення [5; 6]. Паузи у ролі мають свою класифікацію: паузи-оцінки (актор зважує сказане партнером); паузи-стримування (стримує різку реакцію); паузи-розрахунку (приймає рішення про наступний крок); паузи-впізнання (бачить, що перед ним – та сама людина, яку очікував побачити). Сценічно кожна з цих пауз потребує іншого фізичного стану: іншого дихання, іншого напрямку погляду, іншого нахилу голови.

Ключові сцени. У сцені входу у квартиру Аттілію тримає у тілі тривогу за можливе впізнання: краєм ока перевіряє двері, на короткий момент затримується на порозі, м'яким рухом тримає циліндр трохи перед собою; глядач отримує одночасно картину статечного гостя і прихований підтекст ризику. У сцені підвищення ціни до п'ятисот тисяч лір особливо важлива побудова за «східцями»: кожна нова сума – нова сходинка; підвищення відбувається спокійно, без театрального натиску, але з виразною внутрішньою точністю; між цифрами – паузи, у яких актор уважно дивиться на реакції. У сцені з відчиненим балконом, коли Родольфо рве паузу й відчиняє балкон, Аттілію фізично майже не рухається: найважливіше – не зіграти переляк, а пережити складніший стан, у

якому персонаж приймає публічне викриття як логічну розплату за обраний шлях. У сцені впізнавання Ритою тримається коротка пауза; актор не дозволяє собі ні усмішки полегшення, ні виразного жесту; натомість ледь схиляє голову – коротке, майже непомітне визнання її розуміння. У фінальному виході Аттілію залишає сцен, зберігаючи той самий зовнішній спокій, з яким увійшов, але вже з іншим внутрішнім знанням про цих людей і про самого себе.

Засоби сценічної виразності. Сценічні засоби виразності у роботі над роллю підпорядковані принципу економного експресіонізму – мінімум зовнішніх знаків при максимумі внутрішньої наповненості. Зовнішня скупість – одне з головних формотворчих рішень: на тлі «гарячої» поведінки інших персонажів «холодна» точність Аттілію читається особливо виразно. Пластика – закрита, з низьким центром ваги, з мінімальною амплітудою рухів. Голос – у середньому, дещо нижчому, регістрі. Темп мови – повільніший за середній. Жести – невеликі, близькі до тіла. Костюм підкреслює задум: темний, охайний, не новий, але добре доглянутий костюм; чиста сорочка; класичні туфлі; і, головне, циліндр – знак іншого, більш статусного світу, з якого Аттілію приходить у бідний квартал. Циліндр – не тільки реквізит, а й смислова опора ролі, тому всім моментам взаємодії з цим предметом приділено особливу увагу [3–6].

Самостійна робота актора над роллю. Поза репетиційним залом провадилася систематична самостійна робота: повторне читання п'єси, ведення щоденника репетицій із записами власних відчуттів і рішень, аналіз окремих сцен у форматі коротких відеозаписів, робота над диханням і голосом, вправи з пластики. Окрему частину самостійної роботи становило опрацювання теоретичної літератури – класичних праць К. Станіславського й М. Чехова, а також сучасних аналітичних матеріалів про дієвий аналіз і темпо-ритм [3–7]. Така робота дала змогу свідомо повертатися до знайдених рішень і за потреби їх коригувати.

Робота в команді та взаємодія з партнерами. Особлива увага приділялася взаємодії з партнерами на сцені. Оскільки роль Аттілію побудована

переважно на реактивних діях і оцінках у відповідь на поведінку партнерів, вона вимагає дуже точної внутрішньої вразливості до найменших змін у їхніх репліках, диханні, поглядах. На репетиціях відпрацьовувалася система взаємних сигналів: як партнер виводить мене на тему грошей, як я відповідаю паузою, як потім партнер реагує на цю паузу. Ця своєрідна «ритмічна розмова» без слів є основним носієм внутрішньої дії Аттіліо в ключових сценах. Окремо проводилася робота над лінією стосунків з Ритою, у якій важливо не переборщити з «впізнанням» раніше фіналу: до кульмінації вони мають триматися як двоє уважних людей, які поки що лише відчувають одне в одному іншу якість, але ще не оформлюють цього відчуття в жесті чи погляді.

ВИСНОВКИ

У процесі роботи над роллю Аттілію Самуелі у творчому проєкті за п'єсою Едуардо де Філіппо «Циліндр» виконано всі поставлені у вступі завдання.

Здійснено ідейно-тематичний аналіз п'єси «Циліндр»: визначено тему (випробування людини грошима у ситуації крайньої бідності), ідею (викриття жадібності як руйнівної сили та утвердження уважного людського погляду на тих, хто потрапив у цю пастку), проблематику (влада грошей, перехід приватного у публічне, межа між прагматизмом і жадібністю, збереження гідності), жанр (трагікомедія) та особливості епохи, у якій з'явилася п'єса (повоєнна Італія середини ХХ століття, неаполітанський контекст, неореалістична театральна традиція).

Проведено дійовий аналіз п'єси: визначено фабулу, місце і час подій, дійових осіб, композицію (вихідна подія, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка), архітектоніку матеріалу, конфлікт та його різнорівневу будову (економічний, моральний, соціальний, внутрішній, міжособистісний рівні). Підтверджено високу драматургічну щільність п'єси й точність її структурної побудови.

Здійснено дійовий аналіз ролі Аттілію Самуелі: визначено запропоновані обставини появи персонажа у квартирі (зокрема ризик упізнання, пов'язаний із його серйозною репутацією в місті), сформульовано надзавдання, наскрізну дію, лінію сценічних задач, визначено «зерно» ролі («тиха моральна перевірка»), описано характер і характерність, стосунки з Агостіно, Беттіною, Родольфо, Ритою, а також із колективним «голосом» громади з-за відчиненого балкона. Окремо проаналізовано зону ризику й тему публічного викриття як одну зі смислових опор ролі.

Сформульовано задум ролі Аттілію Самуелі: персонаж приходить у квартиру не як «клієнт», а як уважний спостерігач, що свідомо перевіряє решту героїв на жадібність і доводить «цінову ставку» до абсурдної межі – п'ятисот тисяч лір. Цей задум розпізнає лише Рита в кінці п'єси, і саме її розуміння стає

однією з найважливіших точок виконання. Ситуація публічного викриття у фіналі осмислена як ілюстрація наслідків любові до грошей: те, що довго існувало у тіні, неминуче виходить на світло.

Визначено засоби сценічного втілення ролі: робота над текстом і підтекстом, пошук внутрішньої дії і психологічного жесту, мізансценічне рішення з виразним «бічним» розташуванням Аттіліо у просторі, темпо-ритм, побудований за принципом «зовні повільно, всередині швидко», паузи з власною класифікацією (оцінка, стримування, розрахунок, упізнавання), ключові сцени (вхід, підвищення ціни, балкон, впізнавання Ритою, фінальний вихід), а також засоби сценічної виразності – пластика, мовлення, костюм, реквізит. У цій роботі застосовано принципи дієвого аналізу за К. Станіславським, психофізичні інструменти М. Чехова, а також сучасні підходи до роботи з темпо-ритмом.

Робота над цією роллю стала серйозним професійним викликом. Аттіліо Самуелі – персонаж, у якому мінімум зовнішніх знаків поєднується з максимумом внутрішньої роботи: будь-яка фальшива інтонація, надмірний жест чи неправильно витриманий ритм негайно руйнують крихкий ансамблевий баланс п'єси. Водночас саме така складність зробила цей досвід цінним: набуто навичок утримання внутрішньої дії без зовнішньої експресії, точнішої роботи з паузою, відчуття ансамблю партнерів і свідомого уникнення прямих емоційних оцінок героя.

Перспективи подальшого дослідження. Окреслена методика роботи над роллю Аттіліо Самуелі може бути поширена на інші ролі неаполітанського драматургічного матеріалу і на ролі, побудовані за принципом стриманої зовнішньої форми та насиченого внутрішнього життя. Подальше дослідження може стосуватися особливостей роботи з підтекстом у трагікомедії, поглиблення психофізичних інструментів акторської техніки, а також розширення корпусу теоретичної літератури з дієвого аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристотель. Поетика / пер. з давньогрец. Б. Тен. Київ : Мистецтво, 1967. 136 с.
2. Арто А. Театр і його двійник : зб. творів / пер. з фр. Київ : Український письменник, 2010. 320 с.
3. Брехт Б. Про мистецтво театру / пер. з нім. Київ : Мистецтво, 1977. 366 с.
4. Веселовська Г. І. Український театральний авангард / Ін-т проблем сучас. мистецтва НАМ України. Київ : Фенікс, 2010. 368 с.
5. Гротовський Є. До вбогого театру / пер. з пол. Львів : Літопис, 1999. 240 с.
6. Курбас Л. Філософія театру / упоряд. М. Лабінський. Київ : Основи, 2001. 917 с.
7. Павис П. Словник театру / пер. з фр. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2006. 640 с.
8. Станіславський К. С. Робота актора над собою. Ч. 1: Робота над собою в творчому процесі переживання : щоденник учня / пер. з рос. Київ : Мистецтво, 1953. 670 с.
9. Станіславський К. С. Робота актора над собою. Ч. 2: Робота над собою в творчому процесі втілення : щоденник учня / пер. з рос. Київ : Мистецтво, 1954. 488 с.
10. Станіславський К. С. Робота актора над роллю : матеріали до книги / пер. з рос. Київ : Мистецтво, 1956. 564 с.
11. Чехов М. О. Про техніку актора / пер. з рос. Київ : Мистецтво, 1986. 264 с.

12. Acting Coach Scotland. Tempo-Rhythm : blog article. URL: <https://www.actingcoachscotland.co.uk/blog/tempo-rhythm> (дата звернення: 14.05.2026).

13. Backstage. The Definitive Guide to the Stanislavsky Acting Technique : article. URL: <https://www.backstage.com/magazine/article/the-definitive-guide-to-the-stanislavsky-acting-technique-65716/> (дата звернення: 14.05.2026).

14. De Filippo E. Cantata dei giorni dispari : opere teatrali. Torino : Einaudi, 1995. Vol. 1–3.

15. EBSCO Research Starters. Eduardo De Filippo : encyclopedic article. URL: <https://www.ebsco.com/research-starters/history/eduardo-de-filippo> (дата звернення: 14.05.2026).

16. Il Cinema Ritrovato Festival. Il cilindro : film page. URL: <https://festival.ilcinemaritrovato.it/en/film/il-cilindro/> (дата звернення: 14.05.2026).

17. StageMilk. Rhythm and Pace in Acting : blog article. URL: <https://www.stagemilk.com/rhythm-and-pace-in-acting/> (дата звернення: 14.05.2026).

18. Паві П. Словник театру: терміни, поняття, аналіз. Торонто : University of Toronto Press, 1998.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Фото з акторами під час репетиції вистави

